

Poř. č. 22/2002

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k ustanovení obhájce místně nepřislušným soudem

I. Je-li v důsledku vadného postupu orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení ustanoven obviněnému obhájce nepřislušným soudem (§ 26 trestního řádu), podá státní zástupce návrh na ustanovení nového obhájce soudu příslušnému a současně tomuto soudu navrhne, aby po jeho ustanovení rozhodl podle analogie § 39 odst. 2 trestního řádu o zproštění obhajoby obhájce, kterého ustanovil soud nepřislušný.

II. Do té doby vykonané úkony trestního řízení nelze považovat jen v důsledku zmíněné záměny obhájce za nezákonné a důkazy či důkazní prostředky jimi takto opatřené za absolutně neúčinné.

Na Nejvyšší státní zastupitelství se obrátilo Vrchní státní zastupitelství v Praze s podnětem k vydání výkladového stanoviska k problematice ustanovení obhájce místně nepřislušným soudem. Poukázalo na konkrétní trestní věc, v níž došlo nejprve k ustanovení obhájců místně nepřislušným soudem, pak ve snaze odstranit tento nedostatek státní zástupkyně podala návrh na ustanovení obhájců soudem příslušným, což se následně stalo. Vzápětí však soudy (jak původní, místně nepřislušný, který prvé obhájce ustanovil, tak i soud příslušný) odmítly rozhodnout o zrušení ustanovení těchto obhájců; jen u jednoho z nich, který sám požádal o zproštění, se tak posléze stalo, druhý však ve věci působí dále společně s následně správně ustanoveným obhájcem.¹

¹ Ve věci vedené u KSZ Plzeň pod zn. zn. 1 KZv 44/2001 bylo dne 14. 6. 2001 zahájeno trestní řízení pro podezření z trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1, 2 písm. a) tr. zák., spáchané dne 13. 6. 2001 v době od 00,00 do 02,00 hod. v Mariánských Lázních, okr. Cheb, v prostorách střelnice společnosti I. P. A. 2001 na P. P. a P. K., kteří byli usmrceni střelbou z pistole. Okresní soud Plzeň-město byl požádán státní zástupkyní KSZ Plzeň o nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu podle § 88 tr. ř. jako neodkladného úkonu a toto nařízení soud vydal. Dne 11. 11. 2001 bylo v této věci sděleno obvinění T. K. a byl zadržen jako obviněný. Výslechu tohoto obviněného byl přítomen obhájce JUDr. S. z Advokátní kanceláře Cheb, ustanovený soudcem Okresního soudu v Chebu dne 11. 11. 2001 pod sp. zn. 6 Nt 737/2001, dne 12. 11. 2001 bylo obvinění sděleno P. N. a výslechu tohoto obviněného byla přítomna obhájkyň JUDr. B. z Advokátní kanceláře Cheb, ustanovená dne 12. 11. 2001 soudcem Okresního soudu v Chebu pod sp. zn. 6 Nt 738/2001. Oba obvinění byli k návrhu státního zástupce vzati do vazby soudcem Okresního soudu Plzeň-město (zřejmě) 14. 11. 2001. Dne 16. 11. 2001 požádala dozorová státní zástupkyně Okresní soud Plzeň-město o ustanovení nových obhájců oběma obviněným, neboť zjistila, že původní obhájce ustanovil

Za rozhodující se v takovém případě považuje povinnost orgánů činných v trestním řízení fakticky zabezpečit, aby bylo obviněnému plně zajištěno jeho právo na obhajobu, které se realizuje mj. ustanovením obhájce soudem a jeho účastí při výslechu obviněného (viz zejména čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, dále ustanovení § 2 odst. 13, § 33 odst. 1 a 4 a § 36 odst. 3 tr. ř.). Dále to, že nejde o akt nulitní,² a konečně i to, že důvody zrušení ustanovení obhájce (resp. jeho zproštění či zánik) řeší taxativně a rigorózně ustanovení § 39 odst. 1 a 2, § 40, § 40a odst. 1 a § 41 odst. 5 tr. ř. Tyto důvody jsou však vždy spojeny s existencí konkrétní právní skutečnosti, kterou však není to, že má obviněný ustanovené dva obhájce. Proto pokud některá z těchto skutečností nenastane, neexistuje zřejmě právní cesta, jak tento nedostatek zhojit.³

Problém má dvě zásadní roviny, v nichž je třeba jej řešit:

I. Zda a jak lze tento nedostatek (tj. působení dvou ustanovených obhájců u téhož obviněného) odstranit.

---

obviněným místně nepříslušný Okresní soud v Chebu, když příslušnost byla založena již předtím pro vykonávání úkonů přípravného řízení podle § 26 tr. ř. u Okresního soudu Plzeň-město podáním návrhu na nařízení odposlechu podle § 88 tr. ř. Soud žádost akceptoval a dne 19. 11. 2001 ustanovil nové obhájce oběma obviněným. Státní zástupkyně poté požádala téhož dne Okresní soud v Chebu o zrušení ustanovení původních obhájců, což však soudce tohoto okresního soudu odmítl dne 28. 11. 2001 učinit s tím, že není ve věci dále místně příslušný a žádost postupuje Okresnímu soudu Plzeň-město. Dne 30. 11. 2001 požádala státní zástupkyně o totéž Okresní soud Plzeň-město. Ani ten návrhu nevyhověl s odůvodněním, že považuje původní ustanovení obhájců ze strany Okresního soudu v Chebu za nulitní akt, ke kterému se vůbec nepřihlíží a proto toto ustanovení nebude rušit. Dne 7. 12. 2001 byla doručena žádost JUDr. S. z Advokátní kanceláře Cheb o zrušení jeho ustanovení. Státní zástupkyně vyslovila názor, že nejde o nulitní akt, když i o vině může rozhodnout místně nepříslušný soud (§ 222 odst. 1 tr. ř.). Dne 13. 12. 2001 sdělil soudce, že ustanovení nezruší, neboť akt ustanovení obhájců považuje za nulitní a byť podle právní teorie je i takové akty účelné zrušit, neboť i takový akt je způsobilý založit určitá práva a povinnosti, ovšem je otázkou, podle jakého ustanovení trestního řádu by měl toto ustanovení zrušit. Na základě samotné žádosti obhájce JUDr. S. pak jeho ustanovení soudce dne 14.12.2001 zrušil.

² Jak upozorňuje VSZ v Praze ve svém podnětu, podobnou věcí se zabýval i Vrchní soud v Olomouci, který vyslovil názor, že trestní řád nespojuje s místní nepříslušností nulitu právních aktů či právních úkonů; toto rozhodnutí však nebylo uveřejněno s odůvodněním, že by se tak schvaloval postup, který je v rozporu se zákonem. Jde o rozhodnutí sp. zn. 1 To 27/97 ze dne 12. 3. 1997 a říká se v něm, že i v případě, že obhájce v přípravném řízení ustanovil soud, jehož místní příslušnost není ustanovením § 26 tr. ř. vymezena, avšak jde o soud nadaný pravomocí rozhodnout ve smyslu § 38 tr. ř. o ustanovení obhájce a současně jsou dodrženy požadavky plynoucí z § 36 tr. ř., jsou úkony, provedené po takovém ustanovení obhájce procesně bezvadné a použitelné. Takové opatření soudu, byť místně nepříslušného, zakládá totiž práva a povinnosti advokáta jako člena České advokátní komory vypočtená v § 41 tr. ř. Jde tedy sice o vadný, ale platný akt, který má zásadně tytéž právní účinky jako akt bezvadný.

³ Přitom „souběžné“ působení dvou ustanovených obhájců může vést k řadě následných procesních problémů. Lze si tak např. představit, že by každý z nich volil jinou taktiku obhajoby, což by mohlo vést k podávání protichůdných podání ve smyslu § 41 odst. 2 tr. ř. Samostatnou otázkou je v této souvislosti i to, jak by příslušný orgán rozhodoval ve smyslu § 151 odst. 3 tr. ř. (zejména pokud by zaujal názor, že ustanovení obhájce soudem místně nepříslušným je absolutně neplatným úkonem). Ustanovení dvou obhájců, byť to tak na první pohled nemusí působit, však může být nevýhodným stavem i z pohledu obviněného a to s ohledem na § 152 odst. 1 písm. b) tr. ř. a je také otázkou, zda by na to neměl být upozorněn. V zásadě by tak proto měla být zřejmě vždy v takovýchto případech vyvinuta snaha k tomu, aby byl tento stav (který je stavem extra, nikoli contra legem) odstraněn. Jako jediné prakticky aplikovatelné se tu nabízí ustanovení § 40 tr. ř., k jehož užití však může dát podnět buď obhájce sám nebo obviněný.

II. Jaké důsledky má takový vadný postup pro úkony přípravného řízení, které byly provedeny za účasti obhájce ustanoveného místně nepřislušným soudem (zejména z pohledu použitelnosti takto získaných důkazů).

I. K možnosti zprostit nesprávně ustanoveného obhájce obhajoby.

Zákon výslovně řešení neobsahuje, nicméně tu možné řešení existuje, vyžaduje však užití analogie. Tu trestní řád obecně připouští, není-li v neprospěch obviněného. Protože nelze říci obecně, že ustanovení dvou obhájců v témž řízení (fakticky bez souhlasu obviněného nebo dokonce i proti jeho vůli⁴) může mít pro obviněného výlučně jen pozitivní důsledky a naopak – protože náprava tohoto stavu, tedy vydání aktu, jímž by obviněný byl postaven do situace, kdy jej bude nadále obhajovat jen jeden, a to podle práva řádně ustanovený obhájce, neznamená zhoršení jeho pozice, jíž se mu má podle zákona dostat – nepůjde o analogii použitou výlučně v neprospěch obviněného. Taková analogie bude proto i v tomto případě přípustná. Půjde tu o **analogii k postupu podle ustanovení § 39 odst. 2 tr. ř.** V posuzovaném případě došlo k situaci, kdy byl nejprve nesprávně ustanoven obhájce soudcem nepřislušného soudu a posléze - aniž došlo ke zrušení tohoto ustanovení - byl ustanoven ještě další obhájce, a to již soudcem soudu k vydání takového aktu příslušného. V takové situaci nutno uzavřít hodnocení nastalého právního stavu tak, že tu pominuly důvody pro další existenci obhajovacích práv u toho obhájce obviněného, u něhož vyšlo najevo, že byl obviněnému ustanoven postupem odporujícím trestnímu řádu, tedy nepřislušným soudem (soudcem tohoto soudu). Přesněji vyjádřeno, tyto důvody samy o sobě jako takové vlastně nepominuly, ale nejpozději v okamžiku, kdy vadný postup při ustanovení obhájce vyšel najevo, pominuly důvody k tomu, aby obviněného dále zastupoval právě tento obhájce.

Obdobný případ kolize více ustanovených obhájců řeší (byť pro případ následně spojovaných trestních věcí ke společnému řízení) právě citované ustanovení § 39 odst. 2 tr. ř. Jeho úprava je této situaci nejbližší a analogie bude spočívat v tom, že se podle ní dovoluje rozhodnout o zproštění obhajoby některého z obhájců v momentě, kdy by mělo obhajovat obviněného více ustanovených obhájců, což sice zákon výslovně nikde neodmítá, co je ale zcela zjevně proti jeho smyslu, a zákon také s takovou možností pro tento případ ani výslovně nepočítá. Vlastně ji v ustanovení § 39 odst. 2 tr. ř. takto, byť ne zcela přímo, **neguje**.

Dalším důvodem, proč je nutno tuto analogii připustit a dovolit tak odstranění takto vytvořeného vadného právního stavu je i to, že z pohledu ostatních obviněných nacházejících se ve stejné situaci (tedy majících nárok na zastupování ustanoveným obhájcem), by byl tento obviněný neodůvodněně zvýhodněn. Jestliže by totiž jen některého z obviněných zastupovalo současně **více státem ustanovených** (a tedy také honorovaných) obhájců, bylo by to v rozporu s jednou ze základních zásad – se **zásadou rovnosti před zákonem**. A to samozřejmě u těch obviněných, jimž je obecně (a to za zcela shodných podmínek) takové „právo“ zákonem upíráno (tím, že tuto možnost zákon obecně nepřipouští).

Teoreticky by mohlo přicházet v úvahu i použití analogie podle § 39 odst. 1 tr. ř., a to v případě, kdyby se státní zástupce rozhodl dosáhnout zproštění obhajoby obhájce, který byl ustanoven soudem nepřislušným ještě před podáním návrhu na ustanovení obhájce soudem příslušným. Pak by ovšem musel být vykládán pojem „pominuly důvody nutné obhajoby“ tak, že se vztahuje jen ke zcela konkrétní osobě

---

⁴ K tomu srov. nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 83/96.

právě tohoto nesprávně ustanoveného obhájce, zatímco obecně v této trestní věci důvody nutné obhajoby nadále trvají, a proto po jeho zproštění bude ustanoven obhájce jiný, soudem k takovému úkonu příslušným (soudcem takového soudu). Kromě problematičnosti takového výkladu je třeba i z praktického hlediska (v zájmu zajištění obhajovacích práv obviněného a v zájmu vyloučení průtahů v řízení) v takovém případě spíše doporučit postup, který volila státní zástupkyně i zde, tj. po zjištění, že byl ustanoven obviněnému obhájce nepřislušným soudem, nejprve podat návrh na ustanovení nového obhájce soudu příslušnému, a teprve poté (nebo i současně s tím) navrhnout soudu, který je ve věci činný v souladu s ustanovením § 26 tr. ř. v době podání tohoto návrhu, aby podle analogie § 39 odst. 2 tr. ř. rozhodl o zproštění obhajoby obhájce, jehož ustanovil soud nepřislušný.

Na adresu obhájce, který si je vědom nebo by měl být upozorněn orgány činnými v trestním řízení na skutečnost, že vykonává obhajovací práva za obviněného na základě vadného postupu, jímž byl obviněnému jako obhájce ustanoven, třeba říci, že v souladu s příslušnými předpisy (trestním řádem a profesními advokátskými normami včetně norem etických) by měl sám zvážit důvodnost podání vlastní žádosti o zproštění obhajoby podle § 40 druhé věty tr. ř.

II. Důsledky tohoto vadného postupu na zákonnost úkonů přípravného řízení

Podstatou problému je posouzení důsledků reálně existujícího vadného postupu orgánů činných v trestním řízení působících ve stadiu přípravného řízení, které tím, že podaly návrh na ustanovení obhájce u místně nepřislušného soudu (neboť v této věci byla již předchozím úkonem založena příslušnost jiného soudu, jež v té době dále trvala), porušily základní ústavní právo obviněného na zákonného soudce. S tím pak jsou spojeny zcela určité další důsledky tohoto postupu.⁵ Konkrétně řečeno, došlo k vytvoření tohoto stavu v důsledku nesprávného postupu orgánu činného v trestním řízení, který v přípravném řízení podal určitému okresnímu soudu návrh na ustanovení obhájců oběma obviněným v době, kdy v téže věci již byl činný na základě původního návrhu na nařízení odposlechu jiný okresní soud, jehož příslušnost se nijak pro přípravné řízení v té době nezměnila, protože nebyly splněny podmínky ustanovení § 26 odst. 2 tr. ř. Protože o ustanovení obhájců zde rozhodl nepřislušný soud, nabízí se závěr, že jeho rozhodnutí je bezpochyby nezákonné, neboť jím byl porušen jeden ze základních ústavních principů – právo obviněného na zákonného soudce, plynoucí z čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tím spíše, že - jak již podrobně rozebral Ústavní soud v jednom ze svých nálezů - tato vada je prakticky nezhojitelná.⁶

---

⁵ Podle právní teorie lze posuzovat charakter takto vydaného aktu z právně-formálních hledisek a z určení druhu vady pak dovozovat právní následky takového postupu. Pokud by v této rovině byl svou povahou takto vydaný akt, jímž došlo místě nepřislušným soudem k ustanovení obhájců v konkrétní trestní věci, posouzen jako akt absolutně neúčinný (nulitní), bylo by z tohoto závěru nutno dovodit, že úkony provedené za účasti takto ustanoveného obhájce byly provedeny v rozporu se zákonem a jimi získané důkazy či důkazní prostředky jsou jako důkazy v trestním řízení nepoužitelné, tj. absolutně neúčinné. Nebylo by jej také třeba nijak odstraňovat, i když z hlediska nezpochybnitelného právního stavu by deklarování takové právní situace bylo spíše žádoucí a vyvstala by pak jen otázka, jakou formou se tak má stát. Pokud by byl tento akt označen „pouze“ za vadný, pak by jeho vydání zásadně mělo právní účinky, jež jsou s jeho vydáním jinak spojeny a důkazy takto získané by byly zásadně použitelné v trestním řízení (k tomuto závěru zřejmě došel Vrchní soud v Olomouci ve zmiňovaném rozhodnutí).

⁶ Jde o nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 232/95, jehož výrok zní:

Možností, která by naznačený závěr o zjevné nezákonnosti (a následně absolutní neúčinnosti takto získaných důkazů) *a priori* a více méně zjevně vylučovala, by bylo posouzení postupu, tj. podání podnětu (návrhu či žádosti o ustanovení, trestní řád tu skutečně výslovně formu nepředepisuje) k ustanovení obhájce jako svého druhu zvláštního úkonu, na který se uvedená ústavní zásada (provedená v § 26 tr. ř. při ingerenci soudu do přípravného řízení) tak úplně striktně nevztahuje.⁷ To však přijmout nelze. Nelze tvrdit, že by podnět k ustanovení obhájce,

---

„Podle své Ústavy je Česká republika - mimo jiné - právním státem, založeným na účtě k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 úst. zák. č. 1/1993 Sb.); chránit tato práva a svobody přináležejí soudům (čl. 4 úst. zák. č. 1/1993 Sb.), které ve výkonu soudní moci jsou nezávislé (čl. 82 úst. zák. č. 1/1993 Sb., čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod), přičemž soudce je ve svém rozhodování vázán zákonem (čl. 95 al. 1 úst. zák. č. 1/1993 Sb.). Tyto ústavně dané garance nezávislosti soudní moci, jakož i nestrannost jejího výkonu, je zvláště zdůrazněna dalším ústavním příkazem, totiž, že nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci (čl. 38 odst. 1 al. 1 Listiny základních práv a svobod, § 7 odst. 2 zák. č. 335/1991 Sb.).

Posléze zmíněný ústavní imperativ sluší pokládat za zcela nepominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která soudům byla ústavně svěřena; ten totiž na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy, a aby byl vyloučen - pro různé důvody a rozličné účely - výběr soudů a soudců „ad hoc“.

Ústavní princip zákonného soudce nelze obcházet, byť by důvody k tomu byly jakékoli; tím méně jej nelze zakrývat poukazem na „jinak věcnou správnost“ rozhodnutí, které bylo vydáno v rozporu s ním, neboť - mimo jiné - nejen historické zkušenosti, ale i zkušenosti z nedávné doby totalitního režimu, přesvědčivě ukazují, jak pro jedince nebezpečné a pro celou společnost škodlivé je při nalézání práva povolávat k výkonu spravedlnosti soudy a soudce podle účelových hledisek či výběru.“

⁷ Vyslovený názor vycházející z jiného chápání podnětu k ustanovení obhájce se zde pro úplnost uvádí téměř v nezkrácené podobě: Nemůže být sporu o tom, že ustanovení obhájce podle § 39 odst. 1 tr. řádu je úkonem přípravného řízení. Není přitom rozhodující, zda takový úkon se provádí opatřením či na základě rozhodnutí. Státní zástupce mohl dříve a i nyní může podat soudu (soudci) návrh na ustanovení obhájce; stejný návrh však mohl a může učinit i vyšetřovatel (po nabytí účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. - policejní orgán). Návrhové oprávnění za účelem ustanovení obhájce není tedy doménou státního zástupce jako v jiných případech. Žádost o ustanovení obhájce je jeden z úkonů ve vztahu k soudu (kromě např. i úkonu podle navrhuje postup podle § 88a tr. ř. nebo § 158d odst. 3, 4 tr. ř.), který může učinit policejní orgán při respektování § 53 tr. řádu. Pokud by tedy mělo jít o absolutně všechny úkony, pak lze v zásadě s navrženým výkladem souhlasit. Práce policejních orgánů má ale jistá specifika, zejména pokud jde o provádění úkonů na počátku trestního řízení a trestního stíhání, při výslechu obviněných, kteří jsou zadrženi, kdy je jim sděleno obvinění (bylo proti nim zahájeno trestní stíhání), je zde nutná obhajoba, úkony se provádějí mimo sídlo dozorového státního zástupce a běží přitom velmi krátké objektivní lhůty, ve kterých může dojít ke koncentraci řady důležitých úkonů (nutných ke splnění účelu trestního řízení, při dodržení všech práv osob na úkonech zúčastněných, atd. - § 52 tr. ř.), že by nemuselo dojít k reálnému naplnění práva na obhajobu v této fázi trestního řízení. Pokud tedy takový úkon učiní policejní orgán (nepotřebuje k tomu souhlas státního zástupce a státní zástupce o tom ani nemusí vědět), lze akceptovat, když tak učiní ve vztahu k tomu okresnímu soudu, který je nejbližší dosažitelný. Důležitější je co nejrychlejší zajištění práva na obhajobu, než striktní požadavek dodržet příslušnost soudu. V tomto případě by otázka nepřislušnosti neměla sehrávat tu roli, která se jí přisuzuje. Obhajoba nemůže být (je-li zajištěna nevyločeným advokátem) nikdy nepřislušná, proto revokace takového opatření soudu je nanejvýš problematická. Směrodatný je výklad pojmu „příslušný návrh, který podal státní zástupce“. Tento pojem nutno s ohledem na všemožné, v přípravném řízení učiněné „návrhy“ státního zástupce interpretovat tak, že takové návrhy musí vycházet ze zákonného (v trestním řádu výslovně uvedeného) oprávnění státního zástupce učinit u soudu příslušný návrh. Takovýto výslovně uvedených návrhů je v trestním řádu několik, jsou to tedy tzv. kvalifikované návrhy, jež jsou způsobilé založit příslušnost soudu k úkonům přípravného řízení, nepatří však mezi ně návrh na ustanovení obhájce. I kdyby koneckonců bylo prosazeno stanovisko o tom, že všechny úkony provedené v této době jsou vadné, bez dalšího nelze požádat o ustanovení jiného obhájce, tentokrát

který je příslušnou formou prezentován orgány činnými v trestním řízení působícími ve stadiu přípravného řízení (ať už jde o státního zástupce či o policejní orgán), byl jiným úkonem než tím úkonem, jenž je způsobilý založit příslušnost soudu pro vykonávání úkonů v přípravném řízení podle § 26 tr. ř. Také není možno uvést ani to, že - byla-li již tato příslušnost některým z provedených úkonů vůči soudu založena - jej lze učinit vůči kterémukoli jinému soudu, který by byl ve vztahu k policejnímu orgánu lépe dosažitelný než soud příslušný. Jestliže totiž nejen zákon, ale přímo ústavní norma (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) svěřuje kompetenci k ustanovení obhájce výslovně soudu, činí tak nesporně vědomě a právě proto, aby i tímto způsobem stát zajistil náležité právo obviněného na obhajobu. **Aby i v této formě rozhodování se promítla ústavně garantovaná soudcovská nezávislost.** V obecné rovině proto nelze vydělovat tento konkrétní úkon, jež činí orgány přípravného řízení vůči soudu (a je skutečně lhotečné, zda tak činí státní zástupce či policejní orgán) vůči obdobným úkonům, v nichž soud podle zákona ingeruje do přípravného řízení.

Je totiž zřejmé, že i přes znění § 26 odst. 1 tr. ř. (v němž se o policejním orgánu nehovoří a hovoří se zde pouze o státním zástupci), je nutno vztáhnout uvedené ustanovení i na ty úkony, u nichž je k podání návrhu, žádosti či podnětu vůči soudu příslušný sám policejní orgán.⁸ Trestní řád nemá žádné další zvláštní ustanovení, které by pro případ takového postupu policejního orgánu tuto otázku zvlášť řešilo, takže je nutno i v takovém případě užít ustanovení § 26 odst. 1 tr. ř. obdobně. A naopak - použití tohoto ustanovení má samozřejmě a nepochybnitelně ten význam, že už tím je založena příslušnost určitého okresního (a na roveň jemu postaveného) soudu k vykonávání dalších úkonů trestního řízení. Příslušnost, která současně ale váže i státního zástupce, neboť ten je v tomto ustanovení výslovně

„příslušným“ soudem. A to proto, že by se obviněný dostal do situace jako na počátku, kdy mu musela být nejdříve dána možnost obhájce si zvolit, a teprve poté co této možnosti nevyužil, mu musí být obhájce ustanoven. Takto by bylo nutno nejdříve postupovat i v případě původně navrhovaného stanoviska, a obviněný by si mohl zvolit třeba i dříve ustanoveného obhájce. Jestliže by žádost o ustanovení obhájce byla v pořadí prvním úkonem ve vztahu k soudu (a takovou žádost by podal navíc policejní orgán) - byla by tím podle § 26 tr. ř. založena do budoucna příslušnost soudu? Patrně nikoli. A totéž by se týkalo i žádosti, kterou by učinil státní zástupce. Pokud v souvislosti s ustanovením obhájce jsou používány pojmy „žádost“ a „návrh“ pak zákon v žádném ze svých ustanovení tyto termíny nepoužívá. V § 39 tr. řádu se konstatuje, že „obhájce ustanoví v přípravném řízení soudce“. V komentáři je zmínka, že se tak děje z podnětu toho orgánu činného v trestním řízení, u něhož důvod nutné obhajoby vyšel najevo. Komentáře k § 26 tr. ř. většinou řadí za sebou všechny úkony, které činí soudce v přípravném řízení vždy na kvalifikovaný návrh státního zástupce, s výjimkou jediného úkonu, a tím je ustanovení obhájce, zrušení ustanovení a zproštění obhájce (zde se kvalifikovaný návrh státního zástupce nevyžaduje). Komentáře řeší problém tak, že úkon soudce znamenající ustanovení obhájce zakládá příslušnost soudu s tím, že podnět musí učinit státní zástupce. Věc ale nemá přímočaré řešení, pokud podnět učiní policejní orgán. Ustanovení § 26 odst. 2 tr. ř. by se mělo vykládat s přihlédnutím k odst. 1 citovaného ustanovení, tzn. že příslušné návrhy státního zástupce jsou kvalifikovanými návrhy dle trestního řádu a všechny úkony soudu v přípravném řízení jsou takové, ke kterým lze podat toliko kvalifikovaný návrh.

⁸ Byť jde o ojedinělé případy, podle platné úpravy existují a není pro ně žádná výjimka z obecné úpravy úkonů soudu v přípravném řízení podle § 26 tr. ř. Takovým úkonem je kromě návrhu na ustanovení obhájce podle § 39 odst. 1 tr. ř. i žádost o vydání příkazu soudce ke zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu (§ 88a odst. 1 trestního řádu). Podobně neřeší trestní řád výslovně kompetenci k podání žádosti o udělení souhlasu soudce s otevřením zásilky podle § 87 odst. 1. Tam však stanoví čl. 19 odst. 5 závazného pokynu policejního prezidenta č. 130 ze dne 30. listopadu 2001, kterým se upravuje postup Policie České republiky při plnění úkolů v trestním řízení, že o souhlas požádá policejní orgán prostřednictvím státního zástupce. Dále srov. již dříve citovaný § 158d odst. 3, 4 tr. ř.

pojmenován. Jinak řečeno - v případech, kde tento návrh (podnět či žádost) je oprávněn podat a podává jako první úkon v konkrétní trestní věci policejní orgán, *ipso facto* tím „zaváže“ státního zástupce, činného v obvodu tohoto soudu k úkonům v daném trestním řízení. Toho by si měly být i policejní orgány vědomy. Neboť podle tohoto ustanovení (ač jinak pro ně neplatí tak striktně zásady o místní a částečně i věcné příslušnosti) musí respektovat obecné zásady o příslušnosti, kterými je státní zástupce již zde plně vázán.⁹ Tyto zásady platí nejen pokud jde o rozhodování soudu v přípravném řízení o vazbě obviněného, jehož se týká výše citovaný náleží Ústavního soudu sp. zn. III ÚS 232/95, ale obecně o rozhodování soudu v přípravném řízení o kterékoli další otázce, o níž je v této fázi řízení svěřeno soudu.

Nabízí se jednoznačný závěr, že vzhledem k obecnému zařazení této vady mezi úkony narušující základní principy trestního práva a ohrožující zásady spravedlivého procesu nemůže mít činnost obhájce, který byl obviněnému ustanoven místně nepřislušným soudem a vykonával či dále vykonává obhajovací práva za obviněného, procesní důsledky, a že takto prováděné důkazy nemohou mít ani nutnou právní relevanci. Takto přísně formulovaný závěr však není správný.

Do určité míry tu lze opět vyjít z jiného nálezu Ústavního soudu, tentokrát se již týkajícího podobné problematiky - problematiky postupu orgánů činných v trestním řízení, jež ve snaze zajistit účinný výkon práva na obhajobu obviněnému, postupovaly z úřední moci a ustanovily obviněnému obhájce, když jeho zvolený obhájce byl z jejich pohledu nečinný a neplnil svou zákonnou povinnost poskytovat obviněnému v trestním řízení náležitou právní pomoc. Tento náleží (sp. zn. III. ÚS 83/96)¹⁰ zdůrazňuje zvláštní povahu úkonu státu, jímž zajišťuje právo obviněného na

---

⁹ Přípustné výjimky jsou stanoveny zákonem, resp. na základě něj vydaným právním předpisem - srov. např. § 10 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a o podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, o příslušnosti vybraných okresních státních zastupitelství k provádění vyšetřování a zkráceného přípravného řízení ve věcech trestných činů příslušníků Policie České republiky a příslušníků Bezpečnostní informační služby.

¹⁰ Část jeho výroku, o níž se opírají v textu uvedené závěry, zní:

1) Ústavně zaručené právo na obhajobu (čl. 37 odst. 2, čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod - dále jen „Listina“) spolu s presumpcí nevinoty (čl. 40 odst. 2 Listiny) jsou základními podmínkami spravedlivého procesu (čl. 36 odst. 1 Listiny), v němž vina obviněného (obžalovaného) má být zjištěna; tyto ústavní záruky se promítají i do procesního předpisu, trestního řádu (§ 33 odst. 1 tr. ř.), který ve shodě s ústavou je vybudován na zcela zřetelné zásadě priority volby obhájce (§§ 33 odst. 1, 37 odst. 2 tr. ř.), kterou je obviněný (obžalovaný) oprávněn uplatnit v kterémkoli stádiu neskončeného řízení (§ 37 odst. 2 tr. ř.); je proto vždy věcí obviněného (obžalovaného), kdy a koho z osob oprávněných k poskytování právní pomoci formou obhajoby v trestním řízení (§ 37 tr. ř.) svou obhajobou pověří, příp. zda svého práva volby vůbec využije. Za uskutečněnou volbu ovšem obviněný (obžalovaný) nese odpovědnost sám, a již proto není obecný soud oprávněn posuzovat „kvalitu“ obhajoby či „nečinnost“ obhájce, neboť jemu (obhajovanému) nelze upřít právo na volbu procesní taktiky, jíž zamýšlí svůj záměr v řízení před soudem prosadit; opak by totiž znamenal očividný zásah státní moci do ústavně zaručeného základního práva na obhajobu a případně též jistou - zřetelně nežádoucí a především ústavně nepřipustnou - formu státní kontroly nad jeho výkonem.

Obdobně platí uvedené i v případech, kdy obviněný (obžalovaný) svého práva na volbu obhájce nevyužije; toliko tehdy, jde-li o řízení, v němž obviněný (obžalovaný) *ex lege* obhájce mít musí, je obecný soud oprávněn (povinen) při neuskutečněné volbě obhájce, obviněnému (obžalovanému) obhájce ustanovit (§ 38 odst. 1 tr. ř.), aniž by však i v takovém případě byl oprávněn na výkon příkázané obhajoby jakkoli dozírat (§ 41 odst. 1, 2, 6 tr. ř.).

Z práva svobodné volby obhájce a jisté autonomie jeho postavení v řízení před soudem (jinými orgány veřejné moci) ovšem současně vyplývá obhájcová povinnost nejen podřídit výkon obhajoby podmínkám zákona (§ 41 tr. ř., § 16 zák. č. 85/1996 Sb.), ale současně též jeho povinnost dbát při poskytování právní pomoci etických pravidel svého povolání; za splnění povinností daných ustanovením § 41 odst. 1, 2, a 6 tr. ř. však obhájce odpovídá nikoli soudu (orgánu veřejné moci), ale

obhajobu jako jeho **právo**, nikoli jako jeho povinnost, a současně zdůrazňuje i **zvláštní postavení obhájce v trestním řízení**, který jako svého druhu autonomní (rozuměj nezávislý, rozhodně nezávislý na státu, na kterémkoli z orgánů činných v trestním řízení) subjekt sám a pod svou vlastní odpovědností, aniž by bylo možno výkon jeho obhajovacího práva ze strany státu „dozorovat“, uplatňuje za obviněného jeho obhajovací práva způsobem, který jen on sám¹¹ určuje. Z této zvláštní povahy úkonu, jímž ustanovení obhájce obviněnému z moci úřední je, a z jeho specifických důsledků pro obviněného, jakož i ze zvláštní autonomní povahy postavení **každého obhájce v každé konkrétní trestní věci** je možno dovodit v obecné rovině závěr, že ač by takový obhájce byl ustanoven k tomu nepřislušným soudem, stalo-li by se tak v důsledku chybného (nikoli však zcela zjevně účelového, z té příčiny pak spojeného negativními důsledky pro obhajovací práva obviněného) postupu orgánu činného v přípravném řízení trestním (ať to byl státní zástupce či policejní orgán), **nejsou s tímto úkonem automaticky spojeny důsledky v podobě jeho nezákonnosti, a tedy ani v podobě absolutní nepoužitelnosti (za jeho přítomnosti) v procesu opatřených důkazů.**

V důsledku porušení zásad zákona o místní příslušnosti soudu k vykonávání úkonů přípravného řízení a toho, že byla dotčena i ústavní zásada nezměnitelnosti zákonného soudce je tento akt **aktem vadným**. Vzhledem k výše zmíněným specifikům jej však **nelze považovat za nulitní, nicotný**. Vadný právní akt má zásadně právní účinky, které jsou spojovány s vydáním aktu bezvadného do doby, než je provedena příslušná náprava. S jeho vadami (a s přihlédnutím k jejich povaze samozřejmě) jsou také zpravidla spojeny i další následky mající původ právě v nich, ve zjištěných vadách. Je to možnost zrušitelnosti či změnitelnosti takového aktu a nutnosti nápravy následků, které s sebou jeho vydání jako vadného přineslo, pokud by takové následky nebyly spojeny s vydáním aktu bezvadného. Někdy tyto následky mohou spočívat v restituci vadného stavu, někdy již jen v (třeba částečné) reparaci. Rovněž v tomto konkrétně posuzovaném případě musí být v trestním řízení vada napravena (k tomu viz bod I. shora) a z hlediska vlivu této vady na v té době provedené úkony a zajištěné důkazy - náprava bude zpravidla spočívat v opakování těch úkonů, jejichž opakování se bude posléze řádně ustanovený (nebo zvolený, pokud si obviněný rozhodne dodatečně obhájce zvolit) obhájce domáhat. Nelze-li je již opakovat pro nemožnost (např. ztrátu příslušného důkazního prostředku), bude posouzení použitelnosti tohoto důkazu v dalším trestním řízení v každé jednotlivé

---

obhajovanému, příp. orgánu, jemuž je kárně podroben (§ 32 zák. č. 85/1996 Sb.), a proto poruší-li obhájce při výkonu obhajoby jemu svědčící povinnosti (nebo poskytuje-li právní pomoc „non lege artis“ a nejde-li přitom o trestný čin), nelze nápravu sjednat jinak než cestou advokátní komory.

2) Z odpovědnosti obhajovaného za (včasnou) volbu obhájce však nikterak nevyplývá povinnost obecného soudu přizpůsobovat režim řízení a jeho průběh představám a požadavkům obhájce (obžalovaného), byť by obžalobu převzal obhájce v sebekratší době; běh času potřebného k přípravě obhajoby (včetně využití práva na volbu obhájce) je totiž třeba zaměřit od soudu k obhájci a nikoli naopak, takže je věcí (profesní odpovědností) obhájce, převezme-li zastoupení „na poslední chvíli“, jak se se svými zákonnými a etickými povinnostmi vypořádá; změnou v osobě zvoleného obhájce není proto obecný soud v průběhu řízení co do jeho režimu nikterak vázán.

Z takto rozvedených zásad posléze vyplývá, že nahradit v řízení před soudem (v přípravném řízení) zvoleného obhájce obhájcem ustanoveným, příp. vedle zvoleného obhájce vnutit obžalovanému (obviněnému) obhájce ex offio, je v zásadě ústavně nepřípustné, a to i tehdy, jestliže (kupř. z hlediska délky vyšetřovací vazby) hrozí nebezpečí z prodlení. Je totiž věcí státu (a soudní moci samotné), aby pro výkon spravedlnosti vytvořil takové podmínky, které by umožňovaly splnit limity, které si sám zákonem stanovil, stejně jako je povinností orgánů soudní moci těchto limitů dbát.

¹¹ Pochopitelně v mezích pravidel, která jsou pro obhájce stanovena zákony, ale i profesními, etickými, aj. normami.

trestní věci záviset na zcela konkrétní důkazní situaci. V obecné rovině však ani tady není v zásadě vyloučeno, že důkaz bude shledán i nadále použitelným.¹²

Toto stanovisko se vydává podle § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová, v.r.

---

¹² Ostatně nelze vyloučit ani to, že i místně příslušným soudem může být ustanoven znovu týž obhájce, zejména pokud např. jeho kancelář má svá sídla v obvodu více soudů.